

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه
مدیریت امور مراکز تخصصی
مرکز تخصصی علامه امینی (ره) تبریز

شیوه‌نامه تحقیق و نگارش مقاله پژوهشی

جهت استانداردسازی آثار پژوهشی دانش‌پژوهان مرکز

ویرایش یکم: ۹۴/۰۵/۰۱

توجه: از تاریخ اول مرداد ماه ۱۳۹۴ کلیه آثار پژوهشی دانش‌پژوهان اعم از پژوهش‌های درخواستی اساتید یا آثار ارائه‌شده جهت انتشار در نشریه و وبسایت مرکز، با پیروی از این شیوه‌نامه نگارش و ارائه خواهند شد. بدیهی است آثار پژوهشی که این شیوه‌نامه را رعایت نکرده باشند مورد بررسی قرار نخواهند گرفت.

::: مقدمه :::

بررسی اجمالی تاریخ حوزه‌های علمیه و زندگی علمای دینی از آغاز دوره اسلامی تاکنون بیانگر این واقعیت است که هیچ‌گاه فعالیت‌های علمی حوزویان در برنامه‌های آموزشی و برگزاری کلاس‌های درس خلاصه نمی‌شده و طلاب علوم دینی و به‌ویژه علما به فراخور فرصت و امکاناتی که در اختیار داشتند به فعالیت پژوهشی و نگارشی نیز می‌پرداختند. آنان گاه به شبهاتی که در آن زمان مطرح می‌گردید پاسخ می‌گفتند و زمانی برای استفاده آیندگان قلم می‌زدند. نتیجه همه این تلاش‌ها، میراث گران‌قدری است که امروزه در اختیار همه اندیشمندان در سراسر جهان قرار دارد. از سوی دیگر باید اذعان داشت که در عصر حاضر، پژوهش و خلق آثار نگارشی از ابزارهای بسیار مهم و اثرگذاری است که جامعه علمی جهان برای انتقال افکار و دیدگاه‌های خود از آن بهره می‌گیرد؛ بنابراین باید توجه داشت که بدون تحقیق و ژرف‌نگری در مسائل علمی نمی‌توان حرکت علمی حوزه را به‌پیش برد و بی‌توجهی به این مسئله می‌تواند روند رو به رشد فرهنگ اسلامی را دچار خسران و زیان کند. این نکته حائز اهمیت است که تحقیق و نویسندگی بدون آشنایی با روش‌های نوین و کسب تخصص لازم مقدور نیست یا دست‌کم به نحو مطلوب و دلخواه نتیجه‌بخش نخواهد بود، از این رو متن حاضر برای آموزش آسان و روشمند مقاله‌نویسی به طلاب محترم تهیه‌شده تا بتواند این عزیزان را برای رسیدن به توانایی نسبی در امر تحقیق و خلق آثار علمی و پژوهشی یاری کند.

عجله نکنید...

فعالیت پژوهشی، مهم‌ترین گام برای تولید یک اثر پژوهشی است.

هرگاه بخواهیم مشکلی را عالمانه پاسخ دهیم یا بخواهیم در جامعه علمی، مطلبی نو و علمی تولید کنیم در حقیقت به پژوهش روی آورده‌ایم.

پژوهش همان جستجوی علمی، مسئله محور و برای رسیدن به پاسخ یا محتوای نوین علمی است. اگر کمی دقت شود، در پژوهش مراحل فکر منطقی را طی می‌کنیم؛ مواجهه با مجهول، تجزیه و تحلیل مجهول، رجوع به معلومات، تنظیم و ترکیب معلومات برای رجوع به مجهول و درنهایت تبدیل مجهول به معلومی نوین؛

پس عجله نکنید، با صبر و حوصله با پشتکار و دقت ابتدا فعالیت پژوهشی را انجام دهید. سپس این فعالیت را در قالب مقاله یا پایان‌نامه یا کتاب گزارش کنید.

تقویم کاری خود را تنظیم کنید

یکی از وسایل موفقیت، مدیریت زمان است. پس برای هر مرحله مدت‌زمان مناسبی را تعیین کنید. در حقیقت تسلط شما بر فعالیت پژوهشی و مراحل اجرایی آن، منوط به مدیریت زمان و بهره‌گیری صحیح از آن است. بی‌نظمی و آشفتگی کاری نتیجه ندارد. شتاب و سرعت بالا، خامی و نپختگی محصول را در پی دارد. کندی و اطاله کارها نیز شما را ناامید و خسته می‌کند، هرچند زمان برخی فعالیت‌های پژوهشی میان مدت یا بلندمدت به نظر برسد ولی نباید به‌گونه‌ای باشد که در اثر خستگی دسترسی به نتیجه را غیرممکن جلوه کند.

اگر فرض کنیم برای تولید یک مقاله درست و حسابی و مایه‌دار، ولی کوتاه، حدوداً ۲۰ صفحه‌ای ۱۱۰ ساعت وقت داشته باشید. تقویم کاری شما به دو بخش تقسیم می‌شود. بخش اول در حدود ۹۰ ساعت خالص و بخش دوم حدود ۲۰ ساعت خالص. بخش اول را به فعالیت پژوهشی اختصاص دهید و بخش دوم را برای نگارش اثر پژوهشی خود کنار بگذارید.

نکته‌تان:

*نکته اول: کسانی که در ضمن فعالیت پژوهشی به نگارش اثر هم مشغول می‌شوند معمولاً در کیفیت و کمیت اثر خود دچار مشکل می‌شوند. پس ابتدا فعالیت پژوهشی سپس نگارش اثر.

*نکته دوم: وعده مطالعه خود را به تناسب توان خود تنظیم کنید. لازم نیست وعده‌های ۶۰ دقیقه‌ای متمرکز داشته باشید. پیش‌بینی می‌شود وعده‌های مطالعاتی مناسب بین پانزده تا سی دقیقه باشد لطفاً بین وعده‌ها چهار الی پنج دقیقه استراحت نمایید.

فعالیت پژوهشی

۱- انتخاب مسئله: (حدوداً ۲۰ ساعت)

بالاخره باید بدانید دقیقاً موضوع کار شما چیست؟

اگر خودتان با مشکلی روبه‌رو شده‌اید باید عبارتی واضح و شفاف از آن را بنویسید. معمولاً مشکل، کلی و مبهم و مرکب است. تلاش کنید مشکل را به مسئله تبدیل کنید. هرچقدر مسئله دقیق شفاف و رساتر باشد، آینده فعالیت پژوهشی شما ارزشمندتر خواهد بود. برخی برای انتخاب مسئله، به اساتید و پژوهشگران متبحر یا به مجلات تخصصی مراجعه می‌کنند. مسئله‌یابی اولین مرحله است؛ فلذا تا مسئله، انتخاب و تصویب نشود قدم‌های بعدی آغاز نمی‌شود. به الفاظ و حروف اضافه و کلمات بکار برده در عبارت مسئله، حساس باشید.

مثال:

- مشکل: حواس پرتی، بی‌حوصلگی در عبادت

- مسئله: عوامل مؤثر بر توجه و تمرکز در نماز

۲- انفجار علمی: (حدوداً ۲۰ ساعت)

وقتی مسئله و عبارت دقیق آن مشخص شد، سعی کنید آن را با انواع و اقسام سؤال تجزیه و تحلیل کنید.

تذکری اساسی: تبارشناسی را فراموش نکنید.

تبارشناسی یعنی محیط علمی و رشته علمی خود را انتخاب کنید. می‌خواهید مسئله موردنظر را در کدام خانواده و تبار علمی بررسی کنید؟ در علم اخلاق، در علم فلسفه، در رشته فقه یا در تبار کلام یا میان رشته‌ای می‌خواهید بحث و بررسی کنید؟ کدام یک؟ در هر علمی و هر رشته‌ای روش، اصول و ضوابطی حاکم است. نوع نگاه شما به مسئله خیلی اساسی است. بارش سؤال و انفجار علمی مسئله بایستی با تبارشناسی شما مطابقت داشته باشد. برخی مسائل را نمی‌توان در هر تباری بررسی کرد. ضمناً منابع و مآخذ هر علم هم متفاوت است.

برای انواع و اقسام سؤال‌هایی که بر سر مسئله ریزش می‌کند (بارش فکری و سؤال) می‌توان از گونه‌های سؤال که در منطق خوانده‌ایم استفاده کرد. هل، لِمَ، کَیْفَ و مَتی و... درنهایت شما به لحاظ علمی و محتوایی نه لفظی، مسئله خود را به یک یا دو سؤال اصلی و چندین سؤال فرعی تجزیه می‌کنید.

پیشنهاد می‌شود به یکی از دو مدل خورشیدی و درختی عمل کنید. اگر مسئله را در وسط خورشید بنویسید شعاع‌های اصلی و بزرگ‌تر خورشید همان سؤال‌های اصلی هستند و شعاع‌های کوچک‌تر، سؤالات فرعی و اگر مسئله را در تنه درخت بنویسید، شاخه‌های اصلی، سؤال‌های اصلی هستند و شاخه‌های فرعی، سؤالات فرعی.

نکته‌تان:

نکته اول: در انفجار علمی به محتوا توجه کنید نه به الفاظ و عبارات. اگر صرفاً الفاظ را جداگانه به سؤال تبدیل کنیم معلوم نیست محتوای مسئله را تجزیه و تحلیل کرده باشیم؛ بنابراین به سؤال کردن نک‌تک الفاظ مسئله (همانند: عوامل چیست؟ مؤثر یعنی چه؟ توجه چیست؟ تمرکز کرده است؟ نماز چیست؟) بسنده و اکتفا نکنید.

نکته دوم: توجه داشته باشید برخی مطالب، مفروغ عنه هستند.

مثلاً در مسئله فوق سؤال (دلایل وجوب نماز کدام است؟) و پاسخ آن از محدوده کاری خارج است. به گمان تعمیق مقاله و جامعیت کار، از موضوع و مسئله مورد بحث خود خارج نشوید. مطمئن باشید پژوهش کاری فردی نیست پس در هر پژوهشی یک سری مطالب مفروغ عنه وجود دارد چون پژوهش دارای یک هویت جمعی است. در غیر این صورت برای رسیدگی به یک مسئله باید تمام محورهای متصور را بررسی کرد و این امری تقریباً غیرممکن است. پس هیچ اشکالی ندارد انفجار علمی خود را چند بار مرور کنید. حتماً برخی سؤال‌ها حذف و برخی سؤال‌ها اضافه خواهد شد.

۳- فیش‌برداری: (حدوداً ۵۰ ساعت)

معمولاً با شنیدن مرحله فیش‌برداری، حوصله خیلی از مبتدئین سر می‌رود و فیش‌برداری را کاری سخت یا تشریفاتی تلقی می‌کنند. اشتباه نکنید فیش‌برداری همان مراجعه به معلومات و گسترش و تنظیم آن‌هاست. اکتفا به معلومات شخصی، توجه نکردن به هویت جمعی پژوهش است. ارزش علمی و نوآوری اثر شما درگرو فیش‌برداری و کیفیت آن است.

اگر دو اصل مهم را رعایت کنید شما فیش‌برداری را انجام داده‌اید.

الف) در راستای سؤالات فرعی و برای پاسخ دادن به آن‌ها تلاش کنید و مطالب را انتخاب و جمع‌آوری کنید. از ارجاع مطالب جزئی و مستندسازی آن‌ها پرهیز کنید.

ب) به‌گونه‌ای مطالب را جمع‌آوری کنید که نیازی به مراجعه مجدد به منابع و مآخذ نباشد. از نظر آدرس نام کتاب نویسنده چاپ و انتشارات و سال چاپ شماره صفحه و جلد و از نظر خوانانویسی و ضبط و ثبت دقیق کلمات و اصطلاحات خلاصه از همه نظر کامل.

هر فیش یعنی یک مطلب. در هر فیش چند مطلب ولو از یک منبع را یادداشت نکنید چراکه هر فیش به‌منزله یک مطلب خام و کامل برای استفاده مستمر در آثار گوناگون شماست. اگر فیش را کامل بردارید و کامل از آن استفاده کنید در حقیقت توانسته‌اید راه را برای مطالعه‌کننده اثر خود، هموار کنید.

فیش‌برداری کامل

* یعنی تسهیل مراجعه مطالعه کنندگان

* یعنی عدم مراجعه مجدد به منابع و مأخذ

* یعنی بهره‌وری از زمان.

نکته مهم: درباره منابع و مأخذ مطالبی را یادآور می‌شوم منابع، به منابع دست‌اول و دست‌دوم تقسیم می‌شود.

هرکس در اثر خود به منابع دست‌اول مراجعه کند به این امر بیشتر اهمیت دهد و استناد کند، اعتبار کارش بالاتر می‌رود.

منابع دست‌اول به منابعی گفته می‌شود که در هر علم جایگاه مهمی در استناد دارد و از نظر متخصصان آن علم به‌عنوان اولین کتاب‌ها و مهم‌ترین کتاب‌های تألیف شده محسوب می‌شود. مثلاً در رجال کتاب کشی کتاب نجاشی یا در فقه، کتب اربعه و در حدیث، کافی از جمله منابع دست‌اول هستند ولی مثلاً در حدیث میزان الحکمه منبع دست‌اول محسوب نمی‌شود.

کتاب‌ها و آثار علمی نویسندگان که منابع دست‌اول و دست‌دوم نیستند را به‌عنوان مأخذ می‌شناسیم مثلاً مطلب مهمی و دست‌اورد علمی از یک کتابی و یا از یک مقاله‌ای را می‌خواهیم، نقل کنیم (مستقیم یا غیرمستقیم) اما آن اثر منبع نیست چون معاصر است یا خیلی پر مراجعه نیست.

ضمناً سرچشمه همه علوم یعنی قرآن کریم در صدر صفحه منابع و مأخذ ذکر می‌شود بدون ردیف احتراماً و اکراماً.

حتى المقدور لطفاً از نقل در نقل پرهیزید بدین معنا که با چند واسطه از منبع نقل نکنید از نقل‌های نامناسب پرهیزید سزا نیست برای مطلبی جزئی مستندسازی کنید و سزا نیست روایتی را از مأخذ یا مثلاً از مجله و روزنامه نقل کنید. حتماً آیات قرآن و روایات اهل بیت (علیهم‌السلام) را در منابع دست‌اول روایتی و در خود قرآن کریم مشاهده کنید و به همان جا استناد کنید.

یک نکته خیلی مهم: در مرحله فیش‌برداری از پیشینه شناسی غافل نشوید پیشینه شناسی یعنی از گذشته این مسئله و از آثاری که درباره مسئله موردنظر شما حتماً مطلع باشید. اگر می‌خواهید سخنی تازه به بازار علم بیاورید بایستی بدانید که دیگران درباره مسئله موردنظر شما چه کارهایی انجام داده‌اند. سرگذشت خود مسئله را پیشینه مسئله می‌گویند و گزارشی از مجموعه آثار به وجود آمده را پیشینه آثار می‌گویند پس برخی از فیش‌ها ویژه پیشینه شناسی است. شما باید بدانید این مسئله را در چه وضعیتی تحویل گرفته‌اید تا بتوانید آن را یک‌قدم جلوتر ببرید و به دیگران تحویل دهید.

۴- یادداشت نویسی: (حدوداً ۳۰ ساعت)

پس از فیش‌برداری، نوبت یادداشت نویسی است. تلاش کنید با بهره‌گیری از فیش‌ها و بررسی و ترکیب آن‌ها سؤالات فرعی (حاصل انفجار علمی مسئله) را پاسخ دهید. از رفت‌وبرگشت و اضافه کردن فیش‌های جدید خسته نشوید. یادداشت نویسی اولین گام تولید محتوا توسط خود شماست. مجموع یکسری از یادداشت‌ها بایستی شمارا به پاسخ یکی از سؤال اصلی برساند یا نزدیک کند.

مثلاً در روایت آمده است اگر کسی هنگام وضو گرفتن با توجه باشد و به محتوای وضو گرفتن توجه کند. موقع نماز توجهش بیشتر می‌شود. این فیش (البته با آدرس کامل) در راستای سؤال فرعی «عوامل مؤثر بیرون از نماز چیست؟» است. در حقیقت یکی از شاخه‌های عوامل مؤثر بر توجه و تمرکز را در حال پاسخ دادن هستید ممکن است در تحلیل و ترکیب چند فیش نظیر فیش بالا این‌گونه یادداشت نویسی کنید. «اگر در مقدمات هر کاری توجه کنیم در ذی‌المقدمه هم موفق‌تر و با توجه‌تر و با حواله‌تر خواهیم بود».

وقتی برای همه سؤالات خود از فیش‌ها، یادداشت نویسی مناسبی انجام گرفت و اگر مجموع یادداشت‌ها، به شما پاسخ سؤال‌های اصلی را نشان دهد، در حقیقت شما فعالیت پژوهشی را به اتمام رسانده‌اید و آماده تولید اثر پژوهشی هستید.

نگارش اثر

از نوشتن و نوشتن و نوشتن خسته نشوید...

تذکر اول: نویسندگی زندگی و حیات نویسنده است اگر از نوشتن جدا شود دیگر نمی‌توانید نفس بکشید برای سهولت در نوشتن فقط از یک طرف کاغذ استفاده کنید. کلمات را خوانا و جدا جدا و بافاصله بنویسید. اطراف صفحه را حتماً خالی بگذارید (هر چهار طرف صفحه) بین سطور فاصله کافی بگذارید از ریز نوشتن و در هم و برهم نوشتن بپرهیزید. خوانانویس باشید.

تذکر دوم: اگر با کامپیوتر تایپ می‌کنید حتماً نسخه‌ای ذخیره داشته باشید هرچه به ذهنتان می‌آید بنویسید از نوشتن نهراسید گمان نکنید اگر یک چیزی را بنویسید بلافاصله آن را می‌برند چاپ می‌کنید و شمارا زیر سؤال می‌برند بنابراین راحت و زیاد بنویسید.

تذکر سوم: جابه‌جایی، حذف و اضافه مطالب، ذهن شمارا خلاق می‌کند گاهی طرز بیان و ترتیب مطرح کردن مطالب به شما کمک می‌کند.

تذکر چهارم: فهرست مطالب اثر شما، تقریباً همان سولات اصلی و فرعی شماست. شما از بازگشت و رفت‌وآمد در مراحل فعالیت پژوهشی حتماً بهره خواهید برد ولی مواظب باشید به وسواس نیفتید چون علوم بشری دائماً تغییر خواهد کرد. پس در صورت نیاز بیش از دو یا سه بار به مرحله قبلی برنگردید.

:: فصل اول: کلیات ::

:: تحقیق و پژوهش ::

۱- تعریف تحقیق:

تحقیق و پژوهش در لغت به معنی واری کردن، کشف حقیقت و به کنه حقیقت امری رسیدن و در اصطلاح، کوششی علمی و اندیشیده توأم با طرح و نقشه برای پاسخ به یک سؤال است. مطابق این تعریف، صرف گردآوری مطالب از منابع مختلف، هرچند علمی و قابل استفاده باشد تحقیق محسوب نمی‌گردد و ارزش علمی و پژوهشی ندارد.

۲- اهمیت تحقیق:

بشر همواره با کنکاش در طبیعت و موجودات زمینی و آسمانی، راه‌های جدیدی را برای رفع نیازها و رشد و تعالی خویش یافته و دایره علوم و معارف را گسترش داده است. اختراعات علمی و یافته‌های نظری در علوم تجربی، انسانی و ... که زندگی مادی و معنوی انسان را تکامل بخشیده نیز همگی از گذر پژوهش‌ها و جستجوهای مستمر دانشمندان به‌دست آمده‌اند.

این در حالی است که مکتب اسلام همواره مردم را به تدبیر، تحقیق و تفکر در همه امور مربوط به زندگی و حتی اعتقاد و ایمان به خدا و معاد تشویق کرده است. در آیه شریفه ۱۰۸ یوسف می‌خوانیم: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَإِنِّي مِنَ الْمُسْرِكِينَ». بگو این راه من است، من و پیروانم از روی بصیرت به سوی خدا دعوت می‌کنیم.

۳- فواید تحقیق:

- تقویت روحیه کنجکاوی و شوق دستیابی به حقیقت

امروزه کمتر کسی را می‌توان یافت که نسبت به مسائل زندگی خود و دیگران کنجکاوی نکند و در او شوق دستیابی به حقایق نیافته، نباشد. گو این که این مسئله امری فطری و مورد توجه همه انسان‌ها در هر رنگ و نژاد است. کار مداوم پژوهش و تحقیق در مسائل علمی، این روحیه را تقویت کرده و دریچه‌های دانائی را به روی او می‌گشاید.

- تجدید حیات علم و رشد بشر

تردید نیست که رشد و بالندگی علم و حرکت پرشتاب نهضت نرم‌افزاری در همه زمینه‌های مادی و معنوی نیازمند جستجوهای علمی و کاوش‌های میدانی است. اساساً زمانی پیشرفت علمی صورت می‌گیرد و علم، حیات و قوت دوباره می‌یابد که از پشتوانه پژوهش‌های مستمر فرهیختگان بهره‌مند گردد. در غیر این صورت علوم بشر همچون آب راکد به انواع آلودگی عقب‌ماندگی‌ها دچار می‌شوند.

::: نویسندگی :::

نویسندگی یکی از فنون ارتباط با مخاطب است و نویسنده کسی است که افکار و دیدگاه‌های خود را به کمک واژه‌ها به مخاطب منتقل می‌کند. نویسندگی و تحقیق دو عنصر به هم پیوسته هستند، به این معنی که هر نوشته‌ای برای سامان یافتن و غنای خود نیاز به اطلاعات دارد و بقا و ماندگاری هر تحقیقی در قالب نوشتن امکان‌پذیر بوده و قابل عرضه و انتقال به دیگران است.

اسلام برای نویسندگی و قلم، اهمیت بسیاری قائل شده است تا آنجا که در قرآن کریم، سوره‌ای به این نام وجود دارد و خداوند متعال به قلم و آثار قلم و سطرها و کلماتی که از نوک قلم بر صفحه کاغذ نقش می‌بندد، سوگند یاد کرده است:

۱- ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ. سوگند به قلم و آنچه می‌نویسند (قلم/۱).

۲- اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ * الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ. بخوان پروردگارت را که از همه کریم‌تر است همان که به وسیله قلم آموخت (علق/۴).

۳- قال رسول الله (ص): «المؤمن إذا مات وترک ورقه واحدة علیها علم تكون تلك الورقة يوم القيامة سترًا بينه وبين النار وأعطاه الله تبارك وتعالى بكل حرف مكتوب عليها مدینه أوسع من الدنيا سبع مرات». چون مؤمنی از دنیا برود و یک ورقه که در آن علمی نوشته شده باشد به جا گذارد همان ورقه در روز قیامت میان او و آتش پرده خواهد بود و خداوند به عوض هر حرفی که بر آن نوشته شهری به او می‌بخشد که وسعت آن هفت برابر دنیاست (بحار الانوار ۲: ۱۳۶۱/۱۴۴).

- «إذا كان يوم القيامة وزن مداد العلماء مع دماء الشهداء، فيرجح مداد العلماء على دماء الشهداء». پیامبر خدا (ص) فرمود: روز قیامت (مرگب) مداد دانشمندان را با خون شهیدان می‌سنجند و (مرگب) مداد دانشمندان بر خون شهیدان سنگینی می‌کند. (همان، ۱۶/۲)

۴- قال امیرالمومنین (ع): «كتاب الرجل عنوان عقله و برهان فضله، كتاب الرجل أبلغ من نطقه»: نوشته شخص نشان‌دهنده عقل و دلیل فضل اوست. (منتخب میزان الحکمه / ۴۸۲: ۱۳۶۰)

::: کلیدواژه‌های تحقیق :::

۱. **پژوهش:** فرایند گردآوری و پردازش اطلاعات که همراه با نظام‌سازی باشد و در حوزه خاصی از علوم به نوآوری انجامد. به عبارت دیگر هرگاه در منابع و کتاب‌های رشته‌ای از علوم به جستجو بپردازیم و نتایج تازه آن را مطابق طرحی مشخص منظم کرده و سازمان دهیم موضوعی را مورد پژوهش قرار داده‌ایم.

۲. **آسیب:** عوامل منفی یا حلقه‌های مفقود در فرایند پژوهش که ناشی از پژوهشگر، مدیریت پژوهش و یا زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی است.

۳. **پژوهشگر:** شخص پژوهنده که به طور مستقیم درگیر فرایند تحقیق می‌شود یا مدیریت علمی تحقیق جمعی را به عهده می‌گیرد.

..: بایسته‌های تحقیق ..:

۱- کسب تخصص لازم و رعایت اصل تقدّم آموزش بر پژوهش

پژوهش، مبتنی بر آموزش است؛ یعنی قبل از شروع طرح‌های تحقیقاتی لازم است نیروهای متخصص در آن زمینه تربیت شوند؛ گاه برخی افراد، روش تحقیق عمومی را می‌دانند، ولی از اقسام روش‌های تحقیق، به‌ویژه روش‌های تخصصی هر حوزه و روش پژوهش میان‌رشته‌ای آگاهی ندارند؛ از این‌رو در انتخاب روش مناسب تحقیق با مشکل مواجه می‌شوند، افزون بر این، محققان همواره نیازمند بازآموزی و نوسازی روش تحقیق خود در طول زمان هستند. برخی از پژوهشگران از این نیاز اساسی غافل می‌شوند و در نتیجه، زحمات آنان ره به جایی نمی‌برد یا شکل و سامان خوبی نمی‌یابد، یا استفاده بهینه از آن‌ها نمی‌شود.

۲- انتخاب يك موضوع جزئی

تحقیق، مسئله محور است و هر چه مسئله تحقیق جزئی‌تر باشد، نتیجه دقیق‌تر خواهد بود؛ از این‌رو لازم است که مشکل و موضوع تحقیق به مسائل متعدد تجزیه و سپس يك مسئله برای تحقیق انتخاب شود؛ برخی از صاحب‌نظران توصیه کرده‌اند که راه‌های زیر برای تجزیه موضوع و تبدیل مشکل به مسئله مورد استفاده قرار گیرند:

الف. تجزیه به علل محتمل؛

ب. تجزیه به آثار محتمل؛

ج. تجزیه به ابعاد محتمل؛

د. تجزیه به مصادیق.

اگر مسائل تحقیق همان‌طور که گذشت، از هم جدا نشوند، ممکن است پژوهشگر مصداق را با ابعاد، یا آثار را با علل محتمل اشتباه کند و در تحقیق و نتیجه آن به خطا رود و بدون دلیل دیدگاه‌های رقیب را تقویت کند.

۳- توجه به نیازسنجی در انتخاب موضوعات پژوهشی

در بسیاری از موارد، مراکز پژوهشی و پژوهشگران از روش صحیح برای انتخاب موضوع و مسئله پیروی نمی‌کنند، بلکه گاه برای رفع تکلیف، اقدام به انتخاب موضوع مقاله یا پایان‌نامه می‌کنند. حال آنکه روش صحیح انتخاب موضوع آن است که معیارهایی نظیر نیاز جامعه و مراکز علمی، استعداد و توان پژوهشگر، علاقه پژوهشگر و ضرورت پژوهش در موضوع مورد توجه پژوهشگر قرار گیرد.

۴- توجه به ابزارهای پژوهشی جدید.

۵- شناخت ساختار زبان متن و تسلط پژوهشگر به زبان دوم و سوم (عربی، انگلیسی و...).

۶- مطالعات تاریخی، فلسفی و... آگاهی از روش تحقیق.

۷- توجه به ویرایش آثار.

..: آسیب‌های تحقیق ..:

(۱) روحیه سطحی‌نگری در تحقیق

پژوهش با ژرف‌نگری رشد می‌یابد و بالنده می‌شود. برخی از پژوهشگران، روحیه‌ای تسامحی و سطحی‌نگر دارند. این روحیه به پیشرفت علوم، ضربه‌ای غیرقابل‌جبران وارد می‌کند.

(۲) پرهیز از تحمیل نظریه شخصی بر موضوع و مسائل تحقیق

گاه فرد دیدگاه خود را درباره موضوع تحقیق از قبل انتخاب کرده است و می‌کوشد آن را بر متن تحمیل کند. علامه طباطبایی (ره) این شیوه را در تفسیر المیزان «تطبیق» خوانده‌اند (طباطبایی ۱/۱۳۷۲:۱۰).

(۳) نو‌گریزی (نادیده‌انگاشتن موضوعات درجه اول)

برخی از پژوهشگران از موضوعات نو در حوزه پژوهش فراری هستند و غالباً خود را سرگرم موضوعات کهنه، تکراری و سنتی می‌کنند و به هر دلیل به حوزه‌های نوین علمی و به‌آفرینش فکری دست نمی‌یازند. درهرصورت این، آسیب‌روانی جدی‌ای است که مانع پیشرفت پژوهش می‌شود و از انجام تحقیقات نوین جلوگیری می‌کند.

(۴) شتاب‌زدگی در تحقیق و نظریه‌پردازی

تحقیق، وقت‌گیر است، اما چشم‌گیر نیست. این، شعار اساسی پژوهشگران حقیقی و طبیعت تحقیق است. گاهی نتیجه سال‌ها تحقیق، ده صفحه مطلب است. ولی برخی از پژوهشگران به خاطر عجله در کار، مطالب ناپخته ارائه می‌کنند، یا با ارائه نظریه‌های غیر محققانه، به کژراهه می‌روند و نه‌تنها باعث پیشرفت علم نمی‌شوند، بلکه مانع رشد آن می‌گردند.

(۵) ضعف روحیه نقدپذیری و نقادی

پژوهشگر باید روحیه‌ای نقادانه داشته باشد و بر هر دلیل و مسئله‌ای علامت سؤال بگذارد تا بتواند مشکلات را بشناسد و آن‌ها را حل کند. به همان اندازه نیز لازم است پژوهشگر، نقدپذیر باشد؛ یعنی دلایل منطقی و اشکالات مخالفان خود را با شرح صدر موردبررسی قرار دهد و اگر صحیح است، بپذیرد.

(۶) شخص محوری و تمایل به تحقیق فردی (فرار از عقل جمعی و ارزیابی)

پژوهش‌های جمعی نتیجه‌ای کامل‌تر و استوارتر به بار می‌آورند. محققان حوزه دین از دیرباز به تحقیق فردی عادت کرده‌اند؛ از این رو در گوشه کتابخانه می‌نشینند و تحقیق خود را انجام داده، نتیجه آن را ارائه می‌کنند. این شیوه از آن جهت که استقلال محقق و اجتهاد شخصی او محترم شمرده می‌شود و آرای شخصی او منتشر می‌گردد مفید است، اما از جهت دیگر، محقق را از مشورت و بهره‌برداری از نقدها و افکار دیگران محروم می‌سازد و رشد علم را کند می‌گرداند.

(۷) عدم رعایت اخلاق حرف‌های پژوهش

پژوهشگران به‌ویژه در حوزه دین، افراد با اخلاق و امینی هستند، اما گاه برخی از پژوهشگران، مطالب دیگران را بدون آدرس نقل می‌کنند که این کار، نوعی سرقت علمی به شمار می‌آید. این امور، شایسته یک محقق نیست و از اخلاق حرف‌های پژوهشگری به دور است و از آسیب‌های اخلاقی پژوهش به شمار می‌آید.

۸) افراط و تفریط در برخورد با افکار دیگران

در حوزه تحقیق، رعایت اعتدال و انصاف یک اصل اساسی است که زمینه‌ساز شکوفایی استعدادها می‌شود. رعایت نکردن این اصل و برخوردهای تند، موجب دلسردی محققان و کند شدن روند تحقیقات می‌شود. همچنین سهل‌انگاری در نقد و بررسی، موجب ضعیف شدن نتیجه تحقیقات می‌گردد که هر دو مورد، یعنی تندروی و سهل‌انگاری، به پژوهش آسیب می‌رساند.

۹) ترس از ابراز عقیده و نظریه‌پردازی

پژوهشگر باید شجاعت ابراز عقیده و نظریه‌پردازی مستدل را داشته و دارای اعتماد به نفس قوی باشد تا بتواند گامی در علم به‌پیش نهد. گاهی عوامل درونی، مثل سستی اراده یا عدم اعتماد به نفس و ترس از شکست موجب می‌شود که پژوهشگر سال‌ها نظریه خود را اعلام نکند، یا در ابراز عقیده، تقیه و مخفی‌کاری کند؛ البته در این کار لازم است به کمینگاه‌های شیطانی و چالش‌های اخلاقی نظیر غرور و خودبزرگ‌بینی توجه شود.

۱۰) توجه بیش از حد به مباحث نظری و دوری از مباحث کاربردی

انواع تحقیقات بنیادی، کاربردی و راهبردی مورد نیاز جامعه علمی و پژوهشی کشور است؛ اما غالباً تحقیقات کاربردی و مربوط به مسائل عینی جامعه مورد غفلت مراکز علمی و پژوهشگران قرار می‌گیرد. در مقابل، به پژوهش‌های بنیادی و نظری، اهمیت بسیاری داده شده و هزینه‌های بسیاری صرف می‌گردد؛ بنابراین انتظار می‌رود حوزه‌های علمیه به تبیین عالمانه مسائل کاربردی همت گمارند و از پرداختن به موضوعات تکراری و بی‌فایده اجتناب ورزند.

..: فصل دوم: مراحل تحقیق :::

(۱) **انتخاب یا مسئله موضوع:** اولین و مهم‌ترین مرحله در کار تحقیق انتخاب موضوع است.

ویژگی‌های موضوع: نو و جدید، محدود و جزئی، متناسب با موقعیت و علاقه فرد، دارای اهمیت و اولویت و توجه به نیاز جامعه و امکانات موجود.

(۲) **مطالعات اولیه:** بررسی، فکر درباره موضوع انتخابی، مشورت با اهل فن و شناسایی منابع اولیه که به نوعی با موضوع مرتبط هستند.

(۳) **تهیه طرح تحقیق:** پس از انتخاب موضوع، لازم است طرح و نقشه جامع موضوع مورد تحقیق تهیه شود تا بر اساس آن مطالب و اطلاعات، گردآوری شده و سازمان یابند. اصول تشکیل دهنده طرح تحقیق و چارچوب اصلی که معمولاً هفتاد درصد آن تا پایان طرح ثابت می‌ماند عبارت‌اند از:

(الف) تبیین، معرفی و بیان ابعاد و قلمرو موضوع.

(ب) بیان اهمیت، ضرورت و اهداف موضوع به صورت مستدل و روشن.

(ج) بیان سابقه و پیشینه موضوع و معرفی منابعی که در گذشته به این موضوع پرداخته‌اند.

(د) بیان روش تحقیق (کتابخانه‌ای یا میدانی).

(ه) سؤالات و فرضیه‌ها (سؤالات اصلی و فرعی، فرضیه اصلی و رقیب)

(و) زمان‌بندی انجام تحقیق.

(ز) معرفی منابع.

- منابع باید معتبر، اصلی و از نویسندگان قابل اعتماد باشند.

- اجتناب از کتاب‌ها و منابعی که مؤلف آن‌ها معتبر نیستند.

- آدرس دهی به صورت صحیح (ر.ک ادامه شیوه‌نامه).

(ح) تعیین سرفصل‌ها و عناوین تحقیق (ر.ک: ادامه شیوه‌نامه).

نکاتی که می‌بایست در تهیه فهرست مطالب مورد توجه قرار گیرد:

۱- ترتیب منطقی عناوین

۲- انتخاب عناوین صحیح و روشن

۳- پرهیز از انتخاب عناوین طولانی، پرسشی یا جمله خبری (مانند دستم را نبوس حرفم را گوش بده؛ ماجرای تحصن در حرم حضرت عبدالعظیم (ع)؛ نحوه تعامل و برخورد نظام اسلامی و مردم با غیرخودی‌ها؛ از همه مهم‌تر آن‌که منشأ همه تکالیف و دستورات دینی ادای حقی است که...؛ چرا امام حسن (ع) از کوزه زهر آب نوشید؟)

۴- تعداد فصل‌ها / بخش‌ها زیاد نباشد.

۵- هر فصل / بخش حداقل چند زیرمجموعه داشته باشد.

۶- پرهیز از عنوان‌های نامربوط نسبت به فصل / بخش.

۷- عنوان‌های فصل / بخش کلی باشد.

توجه: از ذکر فهرست مطالب در مقاله پرهیز شود.

۴) جمع‌آوری اطلاعات به‌وسیله فیش‌برداری

تذکر:

۱- فیش قطعه کاغذ سفیدی است که روی آن مطالبی یادداشت می‌شود تا به‌موقع مورد استفاده قرار بگیرد. اندازه استاندارد فیش‌ها معمولاً ۱۵*۱۰ سانتی‌متر که برابر یک‌چهارم کاغذ A ۴ است.

روی فیش (۱۵*۱۰ cm)

موضوع کلی:	کد:	موضوع خاص:	کد:
موضوع عام:	کد:	موضوع اخص:	کد:
شماره فیش:	تعداد فیش:	تاریخ:	مکان:
استاد:	فیش نویس:		
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			

نقد و نظر به:

نمایه‌نامه (واژه‌های کلیدی متن):

۲- هر فیش مربوط به يك موضوع جزئی است.

۳- در کادر بالای فیش عناوین مختلفی متناسب با موضوع تحقیقی درج می‌گردد مانند: موضوع اصلی یا کلی، موضوع جزئی یا فرعی، کد فیش، مأخذ و منبع و شماره صفحه فیش.

۴- آدرس مطالب را می‌توانید در انتهای متن فیش برداری شده ذکر کنید.

۵) نقد و بررسی اطلاعات جمع‌آوری شده.

۶) تنظیم و طبقه‌بندی اطلاعات بر اساس سرفصل‌ها.

۷) تحلیل و نگارش.

۸) پرهیز از بیان مطالب و اطلاعاتی که از موضوع خارج هستند یا از نظر مفهومی فاصله زیادی با موضوع دارند. مثلاً در موضوع مهدویت، پرداختن به تعریف لغوی و اصطلاحی کلمه اسلام، شیعه و سنی و تاریخچه آن‌ها زائد است. یا در موضوع «آیا دوست دارید فرزندی با عزت نفس داشته باشید» بحث از چگونگی رشد کودک در رحم مادر به‌صورت هفتگی و ماهیانه و بیان نحوه تغذیه کودک از ابتدای ولادت تا دوره کودکی، هیچ‌گونه ارتباطی با عزت نفس کودک ندارد.

۹) پرهیز از تکرار مطالب در فصول/بخش‌های مختلف.

۱۰) اجتناب از نقل قول‌های طولانی و چند صفحه‌ای.

۱۱) استفاده نکردن از اشعار طولانی و طی چند صفحه.

۱۲) پاک‌نویس مکرر یا تایپ دقیق و کنترل شده.

۱۳) تهیه فهرست‌های گوناگون (مطالب، نام‌ها، منابع، مکان‌ها و اصطلاحات).

در ادامه چند نمونه از فیش‌های تکمیل شده را ملاحظه می‌نمایید.

موضوع کلی: تربیت و تربیت	کد: ۱۳	موضوع خاص: عوامل تربیت	کد: ۵
موضوع عام: کلیات تربیت	کد: ۱	موضوع اخص: پدر و مادر	کد: ۲
شماره فیش:	تعداد فیش:	تاریخ:	مکان:
فیش نویس:	استاد:		

یکی از عوامل مهم تربیت انسان پدر و مادر است و مکتب اسلام بر آن تأکید کرده است به طوری که در حدیثی می‌خوانیم این پدر و مادر است که می‌تواند فطرت پاک فرزند را تغییر دهد و او را یهودی و یا نصرانی کند.....

(۶)، ص ۱۱۴، (خ)

کدام‌آخذ

علامت اختصاری شکل

فیش برداری

موضوع کلی: فقه	کد: ۳۹	موضوع خاص: کتاب نامه احکام وضو	کد: ۱۰
موضوع عام: احکام وضو	کد: ۳	موضوع اخص: _____	کد: _____
شماره فیش:	تعداد فیش:	تاریخ:	مکان:
فیش نویس:	استاد:		

۱. موسوی خمینی، روح الله، تحریر الوسیله، ترجمه محمد باقر موسوی همدانی، ۴ جلد، قم، دارالعلم، ۱۳۶۶.....

۲. طباطبایی یزدی، محمد کاظم، العروه الوثقی، ۲ جلد، تهران، علمیه اسلامیة [بی تا]

:.: فصل سوم: آیین نگارش :.:

پس از جمع‌آوری اطلاعات و تنظیم آن‌ها، نگارش مطالب آغاز می‌گردد. در نگارش متن باید به چند مسئله توجه کرد

:.: رعایت نثر و زبان معیار :.:

در تعریف نثر یا زبان معیار گفته‌اند: «زبانی است که ارباب فرهنگ و مجموعه تحصیل‌کردگان از آن استفاده می‌کنند و در رسانه‌ها و درس‌نامه‌ها به کار می‌رود». برخی از مواردی که زبان را از حالت معیار دور می‌سازد، عبارت‌اند از:

- عناصر زبانی متروک و مهجور در سطوح آوایی، صرفی، نحوی، معنایی و عناصر قاموسی.

- اصرار در سره‌نویسی، عربی مآبی و عامیانه‌گرایی.

- گرت‌برداری از زبان‌های بیگانه از طریق: ترجمه، تبلیغات و رسانه‌ها.

- استفاده غیرضروری از عناصر ادبی مانند تشبیه، استعاره، مجاز، کنایه ...

- شکسته‌نویسی.

- تعابیر نادرست و نامناسب.

- کاربرد نادرست افعال.

- کاربرد نامناسب حروف اضافه.

- نوآوری‌های نادرست در حوزه واژگان.

- ابهام، تعقید و ضعف تألیف.

- درازنویسی، حشو و تکرار (اطناب ممل).

- کوتاه نویسی (ایجاز مخل).

- تکلف‌های کلامی، عبارات فضل‌فروشانه.

- اشکال منطقی؛ استدلال‌های نادرست.

- خلط بحث.

- گم‌شدن مرجع ضمیر.

- ناهماهنگی نهاد با فعل.

- حذف بدون قرینه فعل.

- استفاده از جملات پیوسته و متصل مانند (اگرچه چنین است اما باید این‌گونه باشد).

..: ویراستاری :::

ویراستاری علمی مقاله باید بر عهده متخصص و باهدف جلوگیری از درج مطالب نادرست و غیرعلمی قرار گیرد. ویراستاری ادبی توسط افراد مجرب و باهدف آرایش و پیرایش جملات و عبارات، اصلاح ساختار صرفی و نحوی جملات نحوه پاراگراف‌بندی، استفاده از انواع علائم نشانه‌گذاری و ... صورت می‌پذیرد.

توصیه می‌شود طلاب ارجمند اثر خود را پیش از ارائه، ویرایش کنند برای این کار بهره‌گیری از اساتید فن و ویراستاران ادبی ضروری است.

برخی از ملزومات ویرایش و شرایط نوشتاری مقاله:

۱- در آغاز بندها (= پاراگراف) به اندازه ۱ سانتیمتر تورفتگی باشد. ر.ک به شکل گرافیکی زیر:

.....

۲- مطابق مصوبه فرهنگستان زبان و ادب فارسی، اصل بر جدانویسی کلمات است:

- «را» نشانه مفعولی (به‌جز «چرا، زیرا، مرا»): تو را، این را، کتاب را

- «ها» نشانه جمع: کتاب‌ها، آن‌ها، قلم‌ها

- «که» (به‌جز بلکه): آن‌که، همین‌که، این‌که، این است که.

- «می» فعل‌ساز: می‌روم، می‌آید، می‌شنوم.

- «تر» و «ترین» (به‌جز بهتر، مهتر، کهتر، بیشتر، کمتر): کوچک‌تر، مهربان‌تر، خوب‌تر

- «این» و «آن»: آن‌سو، آن‌طور، این‌طور، این‌گونه، آنگاه

- «هم»: هم‌کلاس، هم‌میهن، هم‌سال، هم‌بازی

از کاربرد علامت جمع مؤنث سالم در زبان عربی برای واژه‌های فارسی پرهیز شود:

گرایشات = گرایش‌ها /

در ذکر آیات و سوره‌ها در درون‌متن به‌صورت زیر عمل شود:

آیه شریفه / سوره مبارکه

آیات با خط (بدر) تایپ شود.

در ذکر مواردی همچون: علیه‌السلام، صلی‌الله... و ... ترجیحاً از قالب‌های آماده استفاده شود.

برای ارجاع به آیات در درون متن به صورت زیر عمل شود:

بقره/۴۲ توحید/۲

رعایت املائی درست واژگان.

پسوندها همیشه پیوسته نوشته می‌شوند: مانند گلزار، تنگنا، سوگوار...

چند نکته درباره همزه:

* همزه میانی کلمات بیگانه روی کرسی «ی» نوشته می‌شود:

کاکائو، بمبئی، رافائل ...

* همزه میانی معمولاً در تلفظ معیار برای سهولت به «ی» بدل و نوشته می‌شود. مانند:

دایره المعارف، دلایل، معایب، نایب ...

نکته:

۱: برخی همزه‌ها هنوز به شکل اصلی خود تلفظ و نوشته می‌شوند. مانند: ملائک، قرائت، قائم، جزئی ...

۲: چون در فارسی همزه میانی وجود ندارد، نوشتن کلمات «پایین، پاییز، آیین» به صورت «پائین، پائیز، آئین» نادرست است.

کلمات فارسی به هیچ وجه تنوین نمی‌پذیرند:

زباناً = زبانی / دوماً = دوم اینکه / ناچاراً = به ناچار / گاهاً = گاهی.

۳: توصیه می‌شود ترجیحاً از کاربرد کلمات تنوین دار عربی در فارسی پرهیز شود و از برابری مناسب آن استفاده شود:

مقدمتاً = در مقدمه / غالباً = بیشتر

دائماً = دائم / سریعاً = به سرعت

۴: «ال» علامت معرفه در زبان عربی و کاربرد آن در ترکیب‌های اضافی فارسی درست نیست:

قلیل الخرد = کم خرد / متناسب الاندام = خوش اندام

حسب الدستور = به دستور

۵: بهتر است کلمات «ال» دار عربی که در فارسی رواج دارد، برابری یا بدون «ال» نوشته شود:

عظیم الجثه = عظیم جثه / بنی العباس = بنی عباس

ذی الحجه = ذی حجه

۶: «یت» در زبان عربی مصدر جعلی می‌سازد. کاربرد آن در زبان فارسی جایز نیست:

دوئیت = دوگانگی / رهبریت = رهبری

آشنائیت = آشنایی / بربریت = بربر بودن

۷: در زبان فارسی، برخلاف زبان عربی لزومی به مطابقت صفت و موصوف نیست:

قوانین منسوخه = قوانین منسوخ / نامه واصله = نامه رسیده

علوم مختلفه = علوم مختلف / خواهران محترمه

۸: نوشتن و گفتن دو مقوله جدای از هم هستند و هر یک از آنان سبک و قواعد مخصوص به خود دارند بنابراین نباید همان طوری که سخن می‌گوییم بنویسیم.

۹: رونویسی از منابع به‌هیچ‌وجه صحیح نبوده و ارزش علمی ندارد

۱۰: رعایت اصل پاراگراف‌بندی، در نوشتار علم یک ضرورت است و باید هر مطلب جزئی باید در یک پاراگراف «قطعه» تنظیم شود.

۱۱: نوشتن جملات کوتاه همراه با فعل مناسب، لازمه یک متن علمی است؛ به نمونه زیر توجه کنید:

(نهاد)	(مفعول)	(متمم)	(فعل)
//	کودک را	از موجودهای خیالی	نترسانیم
فردوسی	داستان‌های شاهنامه را	از روایت‌های پهلوی	گرفته است

::: وقار در نوشتار :::

نویسنده حوزوی، هرگز نباید طبقه و جایگاه معنوی خود را فراموش کند. مواجه خواننده با مقاله یا یادداشت یا تحلیل سیاسی یک درس آموخته حوزه، توأم با توقعاتی است که در برخورد با هر روحانی یا طلبه دارد. شخصیت و گوهر وجودی هر نویسنده از میان کلمات و عبارات او آشکار است، به همین دلیل باید آن‌گونه نوشت که برازنده منش و روش آرمانی حوزه است. نویسنده حوزوی باید بدانند پیش از آنکه نویسنده باشد، حوزوی است؛ درواقع حوزوی نویسنده است نه نویسنده حوزوی!؛ بنابراین هرگز نباید از روش‌ها و شیوه‌هایی سود برد که برخی نویسندگان ناآشنا با اخلاق و معارف دینی از آن‌ها استفاده می‌کنند.

::: مخاطب شناسی :::

یکی از ضرورت‌های محتوای مقاله، نحوه‌ی برقراری ارتباط با مخاطبین است. از آنجاکه قشر دانش‌پژوه حوزه و دانشگاه از جمله مخاطبین اصلی مقالات حوزوی هستند، بایستی که مطالب مندرج در آن، متناسب با اسلوب علمی و زبان روز باشد تا بتواند تعاملی دوسویه را بین مقاله و مخاطب ایجاد کند.

..: مستندسازی :..

اعتبار هر نوشته علمی، به نقل قول‌ها، ارجاعات و مجموعه استنادات و منابع دست‌اول آن است. بنابراین رعایت ملزومات آن از ضروریات است. در زیر به برخی از این ملزومات اشاره شده است:

ارجاع منابع و مأخذ در متن مقاله به صورت درون‌متنی است و در پایان نقل قول یا موضوع استفاده‌شده، داخل پرانتز به شکل زیر آورده می‌شود:

منابع فارسی: (نام خانوادگی مؤلف، سال نشر: جلد / صفحه)

مانند: (حسینی، ۱۳۷۶: ۸۳ / ۲)

منابع لاتین: (صفحه، جلد: سال نشر، نام خانوادگی مؤلف)

(Plantinya, 1998: p/71)

..: نقل قول‌ها :..

نقل قول به دو نوع مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شود.

نقل قول مستقیم، نقل عین مطلب و بدون کمترین دخل و تصرف است؛ درحالی‌که در نقل قول غیرمستقیم مطلب به سه صورت ارائه می‌شود:

الف؛ ارائه مطلب با تصرف و تغییرات.

ب؛ ارائه مطلب به صورت نقل به مضمون. (بیان مطلب به سبک و زبان نویسنده)

ج؛ ارائه مطلب به صورت تلخیص.

توجه: در نقل قول‌ها موارد زیر رعایت شود:

- نقل قول‌ها، کوتاه، مهم و معتبر باشد؛

- نقل قول مستقیم در گیومه قرار گیرد؛

- نقل قول‌های بلند (بیش از پنج خط) با حروف ریزتر از متن به صورت ایتالیک/ایران یک و با نیم سانتی متر تورفتگی از دو طرف تنظیم شود.

- در نقل قول غیرمستقیم، بایستی نوع آن ذکر شود.

برخی از موارد مهم درباره نحوه ارجاع‌ها و استنادها به شرح زیر است:

۱- ارجاع‌های مکرر به یک اثر (درون متن)

وقتی به یک اثر بلافاصله برای دومین بار یا چندمین بار پشت سر هم ارجاع داده شود، برای ارجاع دوم درون پرانتز از واژه (همان) استفاده شود.

نکته:

- اگر منبع یکی باشد ولی شماره صفحه ارجاع تفاوت داشته باشد، بعد از همان شماره صفحه می‌آید؛ ولی اگر صفحه اثر یکی باشد در ارجاع دوم نیازی به نقل شماره صفحه نیست.

- اگر میان ارجاع نخست و ارجاع بعد، فاصله باشد، باید معرفی منبع به صورت کامل ارائه شود.

۲- ارجاع به چند اثر از یک نویسنده

اگر یک نویسنده در سال بیش از یک اثر نوشته باشد، ابتدا در بخش کتاب‌نامه/فهرست منابع، آثار نویسنده را با حروف الفبا رده‌بندی کرده، به این صورت که حروف الفبا پس از سال تألیف نوشته می‌شود؛ سپس ارجاع درون متن مانند نمونه زیر ارائه می‌شود:

درون متن: (جوادی آملی، ۱۳۸۳، ب: ۶۵)

فهرست منابع:

جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۸۳ الف)، «توحید در قرآن»، قم: مرکز نشر اسراء، چ ۱.

_____، (۱۳۸۳ ب)، «معاد در قرآن»، قم: مرکز نشر اسراء، چ ۱.

۳- نقل از نقل

اگر به‌عنوان مثال در کتاب المیزان به مطلبی استناد شده است که شما به اصل آن - به دلایل گوناگون - دسترسی ندارید و در عین حال ناگزیر هستید - طبق اصول اخلاقی مقاله‌نویسی - به منبع اصلی استناد کنید، باید از روش نقل از نقل استفاده شود. به صورت زیر:

درون متن: (طبری، ۱۴۱۵ ق: ۴۲ نقل در المیزان فی تفسیر القرآن، ۱۳۸۳: ۳۲)

فهرست منابع: طباطبایی، محمدحسین (۱۳۸۳) المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه موسوی همدانی، قم: انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چ ۵.

۴- تکرار منبع در فهرست منابع

در صورتی که در فهرست الفبایی منابع، از یک نویسنده بیش از یک اثر آورده شود، از بار دوم به بعد از ذکر مجدد نام و نام خانوادگی نویسنده پرهیز شود و به جای آن خط تیره (_____) آورده می‌شود. مثال:

فهرست منابع:

جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۸۳ الف)، «توحید در قرآن»، قم: مرکز نشر اسراء، چ ۱.

_____ (۱۳۸۳ ب)، «معاد در قرآن»، قم: مرکز نشر اسراء، چ ۱.

۵- منابع دیداری و شنیداری

الف - برنامه رادیویی

متن: (رادیو ایران، ۱۳۹۱)

پی‌نوشت: رادیو ایران «اولین کتاب چاپ‌شده در ایران» رادیو ایران، (شبانگاه ۲ شهریور ۱۳۹۱). ساعت ۲۳.

منابع/مآخذ: رادیو ایران (شهریور ۱۳۹۱). رادیو ایران «اولین کتاب چاپ‌شده در ایران». (شبانگاه ۲ شهریور ۱۳۹۱)

ب - برنامه تلویزیونی

متن: (سیمای ج.ا.ایران، ۱۳۹۰)

پی‌نوشت: سیمای ج.ا.ایران، «برنامه اسراء» شبکه ۱: ۲۰ بهمن ۱۳۹۰

منابع/مآخذ: سیمای جمهوری اسلامی ایران. «برنامه اسراء». شبکه ۱. ۲۰ بهمن ۱۳۹۰.

توجه ۳:

- مقاله در کاغذ A4 با رعایت فضای مناسب در حاشیه‌ها و میان سطرها در محیط ورد ۲۰۰۷، متن مقاله با خط B-Zar و اندازه ۱۴ میکرو تایپ شود. فاصله خطوط یک سانتیمتر حروف‌چینی شود.
- از ارسال مقالات به صورت «شیرازه‌بندی سیمی» خودداری شود. ترجیحاً از تلق و شیرازه پلاستیکی استفاده شود.
- یادداشت‌ها/ پی‌نوشت و کتاب‌نامه با اندازه قلم ۱۲.
- کلیه نقل قول‌های مستقیم در داخل «» قرار گیرد.
- حجم مقاله حداقل ۱۰ صفحه ۲۵۰ کلمه‌ای باشد.
- مقاله ارائه‌شده نباید همزمان به سایر مجلات فرستاده شده باشد.
- مقاله ارائه‌شده نباید در هیچ مقاله داخلی یا خارجی چاپ‌شده باشد.
- موارد لاتین در یادداشت‌ها/ پی‌نوشت و کتاب‌نامه به صورت Times new roman 10 حروف‌چینی شود.

توجه ۴: ارجاع‌ها و استنادها به منابع الکترونیک و سایت‌های معتبر و قانونی به صورت زیر نگاشته شود.

۱- کتاب متن الکترونیک: (E-book)

مثال: متن: (ساعدی، ۱۳۵۱)

- پی‌نوشت: غلامحسین ساعدی، چشم در برابر چشم (تهران: امیرکبیر ۱۳۵۱)، ص ۴۸ [دسترسی ۱۵ مهر ۱۳۸۵]
- کتاب‌نامه / فهرست منابع: ساعدی، غلامحسین. (۱۳۵۱)، چشم در برابر چشم، تهران:
- امیرکبیر. (قابل دسترسی در سایت شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، آخرین بازنگری ۶ مهر ۱۳۸۵)

۲- لوح فشرده

• متن: (درج ۳، ۱۳۸۴)

- پی‌نوشت: درج ۳، کتابخانه الکترونیکی شعر فارسی. (تهران: شرکت مهر ارقام رایانه، ۱۳۸۴).
- کتاب‌نامه / فهرست منابع: درج ۳، کتابخانه الکترونیکی شعر فارسی. (۱۳۸۴) تهران: شرکت مهر ارقام رایانه.

۳- تارنمای (وبسایت) مؤسسات

• متن: (مرکز آمار، ۱۳۸۵).

- پی‌نوشت: مرکز آمار ایران، تارنمای تخصصی. [دسترسی ۱۲ مرداد ۱۳۸۵].
- کتاب‌نامه / فهرست منابع: مرکز آمار ایران، تارنمای تخصصی. (آخرین بازنگری ۵ خرداد ۱۳۸۵).

۴ - تارنمای شخصی

• متن: (میردامادی، ۱۳۹۱)

- پی‌نوشت: سید جعفر میردامادی، مکتوب، تارنمای شخصی (دسترسی ۲۰ مرداد ۱۳۹۱).
- فهرست منابع / کتاب‌نامه: میردامادی، سید جعفر، مکتوب، تارنمای شخصی (آخرین بازنگری ۲۰ مرداد ۱۳۹۱)

:: راهنمای نگارش مقالات ::

طلاب محترم، بایستی مقالات پژوهشی خود را مطابق روشی که در ادامه آمده است تنظیم نموده و ارائه نمایند.

برخی از ملزومات نوشتاری مقاله

ساختمان مقاله

شکل ظاهری مقاله و محتوای آن دارای ملزوماتی است که رعایت آن‌ها الزامی است. این ملزومات به ترتیب به شرح زیر است:

برگه رویه

شامل موارد زیر است:

۱- آرم مرکز تخصصی در بالای صفحه (از وبسایت مرکز منوی امور پژوهشی قابل دریافت است.)

۲- عنوان مقاله

توجه ۱: کلیه عنوان‌ها و سرخطها در سرتاسر مقاله با اندازه ۱۶ از راست به چپ تنظیم شود.

توجه ۲: عنوان، بیانگر هویت، محتوا و هدف اصلی مقاله است و باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

- روشن، فشرده و کوتاه باشد.
- کلیشه‌ای و مبهم نباشد.
- کلی و فراتر از محتوای مقاله نباشد.
- عاطفی و شاعرانه نباشد.
- اصلی‌ترین واژه‌های تحقیق در عنوان موجود باشد.
- از عناوین بلند و یا بسیار کوتاه پرهیز کرد.

۳- نام نویسنده / نویسندگان

توجه: به دلیل رعایت اصول دآوری مقالات، از ذکر نام نویسنده / نویسندگان و نام مدرسه علمیه در برگه رویه مقاله خودداری شود.

توجه: این کد در کادر مخصوص در سمت چپ ذیل عنوان مقاله ارائه شود.

صفحه بسم الله الرحمن الرحيم

در وسط صفحه و با فونت نستعلیق درج گردد.

چکیده

• حداقل ۲۰۰ واژه و حداکثر ۲۵۰ واژه. (با توجه به حجم مقالات در جشنواره)

توجه: محتوای چکیده ناظر به موارد و ویژگی‌های زیر است:

• پرسش و مسئله مقاله را مورد بررسی قرار می‌دهد.

• روش اجرای پژوهش را به صورت خلاصه بیان می‌کند.

• یافته‌ها و استنباط‌ها را به طور خلاصه توضیح می‌دهد.

• از ذکر جزئیات پرهیز می‌شود.

• با عنوان‌های اصلی و فرعی مقاله مطابقت دارد.

کلیدواژه

• حداقل ۳ واژه و حداکثر ۱۰ واژه.

توجه: واژه‌های اصلی و کانونی مقاله به عنوان کلیدواژه انتخاب می‌شوند.

نکته مهم: تا پایان شماره ۶ (کلیدواژه) به عنوان محتوای برگه رویه به شمار می‌آید؛ توضیح این که از گنجاندن شماره ۷ به بعد در

برگه رویه خودداری شود.

مقدمه

مقدمه مقاله، مروری دارد بر سابقه تحقیق و ارائه‌کننده پیشینه تاریخی موضوع و همچنین بیانگر جایگاه تحقیق فعلی در میان

پژوهش‌های انجام شده است. در مجموع مقدمه ناظر به اطلاعات زیر است:

• معرفی مسئله تحقیق

• بررسی پیشینه تحقیق

• بیان فرضیه تحقیق

توجه:

یک مقدمه مناسب در یک یا دو بند (= پاراگراف) به پرسش‌های زیر پاسخ می‌دهد:

• مسئله اصلی یا کانونی پژوهش چیست؟

• عقیده نویسنده درباره موضوع چیست؟

• پاسخ فرضی نویسنده به مسئله اصلی چیست؟

- این پژوهش چه نسبتی با مطالعات پیشین دارد؟
- روش استدلال و استنتاج‌ها به چه صورت بوده است؟

بدنه اصلی مقاله (بحث و تحلیل)

این بخش به‌عنوان مهم‌ترین بخش مقاله، ضمن رعایت یک ارتباط منطقی با مقدمه، بلافاصله پس از آن ارائه می‌شود.

توجه: بدنه اصلی مقاله باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

- ارائه منظم و منطقی داده‌ها و تحلیل‌ها.
- استفاده منطقی از ارجاعات و استنادها.
- رعایت هویت و جایگاه نویسنده با توجه به میزان (قَلت یا کثرت) استفاده از ارجاعات.
- استفاده صحیح از بند نوشته‌ها جهت انتقال درست مطالب مقاله.

نتیجه

توجه: بخش نتیجه‌گیری مقاله ناظر به موارد و ویژگی‌های زیر است:

- حداکثر ۵۰۰ واژه.
- جمع‌بندی و خلاصه نظریات و تحلیل‌ها.
- ارزیابی و قضاوت درباره اهمیت موضوع.
- پیشنهاد یک راهکار.
- بیان چشم‌انداز آینده موضوع.
- پرهیز از گنجاندن مطالب تازه و جدید.
- پرهیز از تغییر ناگهانی عقیده نویسنده، برخلاف متن مقاله.

بخش قدردانی

بخش قدردانی از اشخاص، سازمان‌ها و نهادهایی که در انجام پژوهش، پژوهشگر را یاری رسانده‌اند معمولاً در صورت ضرورت دانستن نویسنده بلافاصله پس از بخش نتیجه‌گیری آورده می‌شود. (این بخش الزامی نیست).

توجه ۱: قدردانی از افراد و سازمان‌ها باید همراه با اطلاع‌رسانی قبلی باشد؛ حتی در بعضی موارد نیاز به اجازه کتبی است.

توجه ۲: بخش قدردانی در آثاری مانند پایان‌نامه، مشخصاً در صفحه سوم بعد از بخش «بسم الله الرحمن الرحیم» (صفحه ۱) و شناسنامه اثر (صفحه ۲)، قرار می‌گیرد.

پی‌نوشت / یادداشت‌ها

توجه: توضیحات بیشتر و همچنین معادل انگلیسی / عربی اسامی خاص یا اصطلاحات پس از شماره‌گذاری در انتهای جمله در متن، در پایان مقاله - پیش از بخش فهرست منابع - در بخش یادداشت‌ها یا پی‌نوشت به ترتیب شماره‌گذاری در متن ارائه می‌شود. به‌عنوان مثال:

پی‌نوشت:

۱- برای مطالعه بیشتر در این باره ر.ک: (اطلاعات کامل اثر مطابق فهرست منابع).

۲- علاوه بر این موضوع می‌توان درباره نظر ... الخ.

۳- Specific names.

۴- مهرجان در زبان عربی معادل فستیوال به معنی جشنواره به کار می‌رود که از واژه فارسی مهرگان گرفته شده است.

فهرست منابع / کتاب‌نامه.

در پایان مقاله فهرست الفبایی منابع به‌صورت زیر ارائه شود.

توجه: ابتدا منابع فارسی سپس منابع عربی و در نهایت منابع لاتین.

• کتاب: نام خانوادگی، نام نویسنده، (تاریخ چاپ)، «نام کتاب» نام مترجم، محل انتشار: نام ناشر، شماره چاپ، شماره جلد.

مثال: خوبی، السید ابوالقاسم، (۱۴۱۰ ق)، «اجود التقريرات» قم: موسسه مطبوعات دینی، چ ۲، ج ۲.

لاتین: Nozik, Robert (1981), philosophical Explanations, oxford: oxford university press.

• مقاله مندرج در مجلات: نام خانوادگی، نام نویسنده، (سال انتشار)، «عنوان مقاله» نام نشریه، دوره، شماره نشریه.

مثال: موحد، ضیاء، (۱۳۷۶)، «تمایزات مبنایی منطق قدیم و جدید»، فصلنامه مفید، دوره سوم، ش ۱۰.

لاتین: Shapiro, Stewart (2002), «incompleteness and inconsistency», mind, vol.111

توجه مهم: فایل مقالات در فرمت نرم‌افزار word به همراه پرینت مقاله به‌صورت تک‌رو در برگه A4 و با تعلق و شیرازه پلاستیکی در دو نسخه ارائه گردد.